

Sujuva ja analyttinen esitys Israelin valtion historiasta

Jussi Nuorteva

Hannu Juusola: *Israelin historia. Gaudeamus* 2005. 317 s.

Israelin valtion syntyyn ja olemassaoloon kulminoituu pitkälti koko Lähi-idän alueen monisyinen poliittinen problematiikka. Maailman maista valtaosa, tällä hetkellä 160 valtiota, on tunnustanut Israelin ja solminut sen kanssa diplomaattiset suhteet. Suomi tunnusti Israelin tammikuussa 1949 samaan aikaan useimpien Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenmaiden kanssa. Yhdysvaltojen lisäksi vain muutama muu maa, niiden joukossa Islanti, oli tunnustanut Israelin valtion heti sen itsenäistyttyä toukokuussa 1948. Moni oli jäänyt odottamaan itsenäistymisestä seuranneen sodan päättymistä ja sen vaikutusta poliittiseen tilanteeseen. Näin teki myös Iso-Britannia, joka oli hallinnut aluetta siihen saakka. Arabimaista Israelin ovat tunnustaneet vain Egypti ja Jordania, edellinen vuonna 1980 ja jälkimmäinen 1994. Tunnustamisesta huolimatta Israelin vastaisuus on molemmissa maissa yleistä sekä kansan että sivistyneistön keskuudessa.

Arabimaissa Israelin vastainen retoriikka kuuluu politiikan jokapäiväiseen kielenkäyttöön. Vuoden 2006 alussa Iranin vielä varsin tuore presidentti Mahmud Ahmadinejad vaati Israelin pyyhkimistä pois maailmankartalta. ”Vaikka [holokaustin] historiaa ei olisikaan liioiteltu ja niin suuri määrä juutalaisia olisi todella surmattu, mikseivät eurooppalaiset itse maksa sen hintaa, vaan se kostetaan muslimeille”, hän kysyi kärkevästi ja ehdotti, että Saksa ja Itävalta ottaisivat perustukseensa juutalaisvaltion omalle alueelleen, jos ne kerran tuntevat syyllisyyttä holokaustista.

Ahmadinejadin länsimaisessa mediassa paljon huomiota saaneessa lausumassa kiteytyy islamilaisessa maailmassa hyvin yleinen tulkinta Lähi-idän kriisin syistä ja seurauksista. Moderni Israelin valtio on tuon näkemyksen mukaan Euroopan ja länsimaiden imperialistisen politiikan luomus, joka toteutettiin ilman, että pai-

kallisen väestön asemaa ja oikeuksia olisi otettu huomioon. Eikä tuo tulkinta tietenkään ole täysin perusteeton, kun Israelin valtion syntyprosessia syvällisemmin tarkastelee. Silti on samalla todettava, että Israelin valtiosta on runsaan puolen vuosisadan aikana tullut realiteetti, jonka tunnustaminen on välttämätön edellytys pysyvän rauhan saavuttamiselle Lähi-idässä. Irtautuminen totutusta demagogiasta on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi poliittista itsemurhaa pelkääville arabijohtajille.

Suomi ja Israel

Suomessa Israelia kohtaan on tunnettu suurta kiinnostusta. Suurimpana syynä tähän on ollut Suomen Lähetysseuran jo ennen ensimmäistä maailmansotaa käynnistämä juutalaistyö. Se levisi Euroopan juutalaisten piiristä Palestiinaan 1920-luvun alkupuoliskolla, kun pastori Aapeli Saarisalo lähetettiin sinne toimimaan juutalaisen maahanmuuttajaväestön keskuudessa. Saarisalon ja Jerusalemin heprealaisen yliopistoon 1932 kirjoittautuneen teologian maisteri Aili Havaksen vaikutuksesta Suomen seurakunnissa tiedettiin varsin hyvin jo ennen toista maailmansotaa sionistien tavoitteista juutalaisten kansallisen kodin perustamiseksi Palestiinaan.

Juutalaisten piirissä tekemästään lähetystyöstä huolimatta Aapeli Saarisalo solmi yhteydet myös palestiinalaisväestöön. Samoihin aikoihin palestiinalaisten keskuudessa teki tutkimustyötä myös suomalainen antropologi Hilma Granqvist, Edward Westermarckin oppilas, joka vuosina 1925–1931 asui Jerusalemin lähellä sijaitsevassa Artasin kylässä tutkien monipuolisesti sen asukkaiden elämää. Granqvist ei asiantuntijoiden pientä piiriä lukuun ottamatta ollut kuitenkaan yhtä tunnettu kuin Saarisalo, jonka kirjoja painettiin Suomessa varsin kunnioitettavia määriä.

Israeliin ei ole suhtauduttu Suomessa sen paremmin kuin monessa muussakaan enem-

mistöltään kristillisessä maassa samalla tavoin kuin muihin valtioihin. Etenkin anglosaksisesta kristillisyydestä vaikutteita saaneissa piireissä Israelia on tarkasteltu eskatologisesta näkökulmasta. Juutalaisten paluu on siinä selitetty osaksi Raamatun pelastushistoriaa. Tämä on helposti johtanut siihen, ettei kansainvälisen oikeuden periaatteiden ole katsottu soveltuvan sitä koskevaan tarkasteluun.

Israelia kohtaan tunnetut sympatiat olivat erityisen korkealla vuoden 1948 itsenäisyys sodan ja 1967 kuuden päivän sodan aikana. Israel oli monien kristittyjen mielestä Daavid, joka taisteli ympäröivien maiden Goljatiin verrattuja armeijoita vastaan. Tämä kristillisten piirien keskuudessa vahva Israel-myönteisyys on osa Palestiinan arabiväestön traumaa. Juutalais-kristillisen ”salaliiton” on nähty uhkaavan islamin asemaa koko Lähi-idän alueella.

Israelin modernista historiasta ei ole ollut tarjolla hyvää suomenkielistä yleisesitystä, vaikka Israelia kohtaan on tunnettu suurta kiinnostusta. Syy tähän on silti helppo ymmärtää. Israelin historian kirjoittaminen on poikkeuksellisen haasteellinen tehtävä. Varmaa on vain se, että on kutakuinkin mahdoton laatia sellainen teos, joka saisi hyväksynnän Lähi-idän politiikkaa erilaisista näkökulmista tarkastelevien lukijoiden keskuudessa. Dosentti Hannu Juusolaa ei siis voi syyttää ainakaan rohkeuden puutteesta, kun hän on tarttunut haasteeseen ja kirjoittanut Israelin valtiollisen historian kokonaisesityksen.

Juusola on onnistunut erittäin hyvin vaativas-
sa tehtävässään. Hän tuntee mainiosti Israelissa käydyin keskustelun, joka on paljon moniulotteisempaa, kriittisempää ja analyttisempää kuin meillä yleensä tiedetäänkään. Arabiväestön ja arabivaltioiden suhdetta Israeliin on myös tarkasteltu laajasti, mikä onkin välttämätöntä tasapuolisen kokonaiskuvan luomiseksi eri osapuolten näkökulmista.

Palestiinan kysymys ja juutalaisvaltion perustaminen

Ajatus juutalaisvaltion perustamisesta Turkin hallitsemaan Palestiinaan heräsi sionistisen liikkeen myötä 1800-luvun lopulla. Alkujaan sionistinen liike oli luonteeltaan maallinen, juutalaisuudella uskontona ei ollut siinä ratkaisevaa asemaa. Juutalaista asutusta alueella oli toki jo ennen sionististen käynnistämää maahanmuuttoa, mutta 1800-luvun alussa Palestiinan juutalaisyhdyskunta oli vielä hyvin pieni,

vain noin 7 000–10 000 hengen suuruinen. Juutalaisten osuus oli siis noin parin prosentin luokkaa väestön kokonaismäärästä. Ensimmäisen maailmansodan alkuun mennessä siirtolaisuus nosti juutalaisten määrän kuitenkin jo noin 60 000:een.

Erittäin tärkeä askel juutalaisvaltion kehityksessä oli Ison-Britannian vuonna 1917 antama ns. Balfourin julistus, jossa ulkoministeri Arthur James Balfour ilmoitti hallituksensa tukevan juutalaisten kansallisen kodin perustamista Palestiinaan, jonka sen armeijan joukot olivat hiljan vallanneet turkkilaisilta. Myös Britannian 1920 alkaneen mandaattivallan säännöt tunnustivat ”juutalaisen kansan historiallisen yhteyden Palestiinaan” ja tekivät hepreasta alueen virallisen kielen englannin ja arabian rinnalla. Brittien omaksuma myönteinen maahanmuuttopolitiikka, samoin kuin Euroopassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen voimistunut antisemitismi, lisäsivät juutalaisten muuttoa Palestiinaan. Vuonna 1936 juutalaisten määrän arvioidaan olleen jo noin 370 000 (Juusolan mukaan noin 400 000), eli 27,6 % yli 1,34 miljoonaa kohonneesta kokonaismäärästä.

Ison-Britannian ja Ranskan jakaessa ensimmäisen maailmansodan päätyttyä Lähi-itää omiin valtiopiireihinsä ja tehdessä kansainvälis-poliittisia päätöksiä, ei kumpikaan antanut kovin suurta painoa paikallisen arabiväestön mielipiteelle. Tämä herätti luonnollisesti katkeruutta ja johti 1920- ja 1930-luvuilla arabinationalismin ja panarabistisen liikkeen voimistumiseen ja aseellisiin levottomuuksiin eri väestöryhmien ja brittiläisen miehityshallinnon viranomaisien kesken. Palestiinan kysymys nousi Lähi-idän politiikan agendalle näin jo paljon ennen toista maailmansotaa ja Israelin valtion perustamista.

Israelin ja Palestiinan alueen väestöryhmien vastakkaisuuksilla on pitkät juuret, joita Juusola esittelee ja analysoi taitavasti ja hyvin onnistuneesti. Hän muistuttaa myös, ettei terrori ole ollut pelkästään arabien keino, vaan 1937 äärijuutalainen Irgun-järjestö ryhtyi käyttämään sitä arabiväestön pelottelussa räjäyttämällä pommeja busseissa ja väkijoukon keskellä. Sionistisen liikkeen johto tuomitsi nämä iskut, mutta sisäisten ääriryhmien pitäminen kurissa oli erittäin hankalaa. Tilanne tuon ajan juutalaisten välillä muistuttaa hyvin paljon tämän päivän tilannetta, missä palestiinalaishallinto ei tunnu löytävän keinoja omien aseellisten ääriryhmiensä hallitsemiseen.

Hannu Juusola esittelee eri ryhmien näkemyksiä ja onnistuu kutomaan monisyyksistä ai-

neksista taidokkaan kokonaisesityksen, joka selkeyttää monia Lähi-idän politiikan peruskysymyksiä. Teoksensa sivuilla 73-78 hän tarkastelee esimerkiksi paljon keskusteltua kysymystä Israelin itsenäisyssodan 1948 synnyttämästä pakolaisongelmasta, sen syistä ja seurauksista.

Juusolan teoksen pääpaino on Israelin kansainvälisen aseman kehityksessä ja poliittisessa historiassa. Hän käsittelee keskeisiltä osin myös Israelin sisäistä kehitystä, kuten taloutta ja poliittista järjestelmää, mutta tämä puoli jää silti varsin ohueksi. Kulttuurin ja tieteen kehitys on jätetty kokonaan käsittelyn ulkopuolelle. Niistäkin tarvittaisiin hyvää perusesitystä suomen kielellä, mutta Juusolan ratkaisu on epäilemättä oikea. Näin tarkastelu säilyy jäntevänä ja poliittisten kysymysten syy- ja seuraussuhteita on mahdollista analysoida perusteellisemmin.

Tulevaisuuden ennustamisen vaikeus

Juusola päättää teoksensa 2000-luvun alkupuolelle. Historiankirjoituksessa on aina riski käsitellä kaikkein tuoreimpia tapahtumia, sillä niiden analysointiin ei ole vielä riittävää ajallista perspektiiviä. Yllättävän vähälle huomiolle jää silti 1990-luvulla yltynyt, israelilaisiin siviileihin kohdistunut islamilaisten aseellisten ryhmien terrori. Sitä olisi ollut mielestäni syytä käsitellä laajemminkin, sillä sen vaikutukset Israelin uusia poliittiseen kehitykseen ovat olleet huomattavia.

Terrori-iskuilla on ollut vaikutuksensa siihen, että Israel on ryhtynyt 2000-luvulla toteuttamaan itsenäistä, osittain isolationististakin politiikkaa. Sen johdosta juutalaisia siirtokuntia on purettu ja paljon huomiota herättänyt betonimuuri on kohonnut erottamaan Israelia ja palestiinalaisalueita toisistaan. Mielenkiintoista on se, että Israel on ryhtynyt toteuttamaan toimenpiteitään yksipuolisesti, omilla turvallisuustarpeillaan niitä perustellen. Osana tätä kehitystä on määritelty myös ne alueet, joista esimerkiksi Jerusalemin ympäristössä ei aiota luopua. Ariel Sharonin johdolla luotu yksipuolisten ratkaisujen politiikka edustaa uudenlaista lähestymistapaa, jossa vastapuoli halutaan pakottaa hyväksymään asiat tapahtuneina tosiasioina, ei neuvottelun tuloksina.

Kaiken kaikkiaan Juusola on taitavasti onnistunut analysoimaan niitä perussyitä, jotka ovat viime aikoina johtaneet Israelin ja Palestiinan itsehallintoalueen suhteiden vaikeutumiseen. Hän

tuo esiin Jasser Arafatin ja hänen hallintonsa korruptoituneisuuden ja ilmeisen kyvyttömyyden käydä poliittista keskustelua omiensa kanssa ja ohjata kansan mielipidettä. Arafat ja PLO:n vanha kaarti eivät koskaan kyerneet muuttumaan sisseistä valtiomiehiksi. Poliittisen ratkaisun mureneminen antoi puolestaan militanteille, mutta myös sosiaaliseen kehittämistyöhön panostaneille ryhmittymille toimintatilaa ja kasvatti niiden kansansuosiota. Israelin yksipuolinen toiminta oli sen jälkeen varsin helppoa tilanteessa, jossa palestiinalaishallinto ei ollut onnistuneet vakiinnuttamaan asemaansa ja saavuttamaan poliittista uskottavuutta edes omiensa keskuudessa.

Teoksensa loppuun Juusola on liittänyt katsauksen, jossa hän analysoi lyhyesti Lähi-idän politiikan tulevaisuuden näkymiä. Se ei osoita muuta kuin sen, miten vaikeaa ennustaminen on – etenkin Lähi-idän poliittisen kehityksen ennustaminen. Jasser Arafatin kuolema, Ariel Sharonin poistuminen politiikan näyttämöltä, Hamasin 2006 saavuttama vaalivoitto ja Lähi-idän rauhanprosessissa keskeistä asemaa näytelleen Norjan kompastuminen profeetta Muhammedin kuvista nousseeseen tunnevyöryyn ovat jälleen muuttaneet Lähi-idän politiikan konstellaatioita. Hiekkakaan ovat valuneet myös Juusolan visiot Iranin ja Israelin suhteiden mahdollisesta lämpenemisestä. Liberaalit tuulet lakkasivat puhaltamasta Iranin eliitin keskuudessa, kun konservatiivinen Mahmud Ahadinejad nousi yllättäen presidentiksi. Islamilaisen ydinaseen uhka on sen jälkeen noussut kummitelemaan kansainväliseen sotilaspolitiikkaan aivan toisella tavalla kuin Pakistanin ydinaseen kohdalla.

Teos kannattaisi kääntää

Hannu Juusolan teokselle täytyy antaa täysi tunnustus. Se on tasapainoinen ja analyttinen teos poikkeuksellisen vaikeasta aiheesta. Sujuvasti kirjoitettu Israelin valtiollinen historia luo laajempaakin taustaymmärrystä Lähi-idän poliittiseen konfliktiin. Voi vain toivoa, että Juusolan teos käännettäisiin kansainvälisille kielille. Sillä olisi varmasti paljon annettavaa myös suuremmalle kuin suomalaiselle yleisölle.

Kirjoittaja on dosentti, arkistolaitoksen pääjohtaja sekä Suomen Lähi-idän instituutin säätiön hallituksen puheenjohtaja.